

*Presentatie bij de VSR studiemiddag
"Wie betaalt, bepaalt"
d.d. 2 maart 2017*

De klokkenluider is dood
Lang leve de meldING
(door een melder)

Caroline Raat

Independent Researcher voor Open Government Partnership (MinBZK);
Onderzoeker/adviseur integriteitskwesties (w.o. meldingen) bij diverse overheden;
Auteur over klokkenluiden, o.m. voor Justitiële verkenningen (WODC);
Annotator, o.m. Van Rey en Spijkers;
Rechtsbijstandsverlener, o.m. aan meldende ambtenaren.

Waarom geen klokkenluider?

- Woord bedacht door Bovens (jaren '90):
- Wettelijk: **werknemer** die melding doet en die bescherming krijgt;
- Doet nu meer kwaad dan goed:
 - "Iedereen is klokkenluider";
 - Positie/behandeling van klokkenluider is niet uniek;
 - Woord is positief/negatief beladen;
 - Woord verlegt (onbedoeld) de aandacht van melding naar melder ('aanklager');
- Daarom tijd voor neutralere term:
- **meldING** door melder.

“Iedereen is klokkenluider”

- Vaak gebruikt voor/door iemand die ‘lekt’ naar de media;
- Veel mensen met een hardnekkig (ervaren) probleem noemen zich zo:

Het ondersteunende netwerk is aanwezig in de personen van nico v.d.Ham en ondergetekende.want stel dat het criminele tuig iets zou willen uitvreten.alles wordt opgenomen.en alles gaat openbaar.!!zo eerlijk zijn wij namelijk wel.!!wij tonen onrecht aan.wij zijn namelijk:KLOKKENLUIDERS TEGEN DE MISDAAD.!!

Klanten van grote bedrijven;

“Iedereen is klokkenluider” 2

- Inwoners met problemen met de overheid;

UMTS masten in stad en ommeland

Klokkenluider vreest kankerepidemie

Benjamin Kluter is niet de enige bewoner van de wijk Hoornsemeer die vage maar hardnekkige klachten ondervindt. Ook zijn partner, hun

- Werknemers met een probleem met hun baas:

Ad Bos

- “Ziekende burgers”: ‘Dordtse huisjesmelker’
- Mensen met **paranoia querulans**

– (oorzaak/gevolg??): HOOFDLETTERS /
samenzweringstheorieën/warrige onbegrijpelijke teksten,
dreigementen, schermen met relaties en ‘bewijzen’;

- (ook: antisociale/narcistische stoornissen?)

NB: eerst onderzoeken of het probleem wel ‘bestaat’...

Positie klokkenluider is niet uniek

- Door de organisatie gezien als **lastig**, evenals:
 - Autonom denkende werknemers;
 - Assertieve burgers;
 - Mondige cliënten in de zorg;
 - Ontevreden klanten van een bedrijf;
 - Activisten;
- Zij krijgen de 'lastige-mensen-aanpak'.

Klokkenluider is beladen woord

- Positief: held, 'vertelt de waarheid'; loyaal, slachtoffer;
- Negatief: nestbevuiler, verrader, niet loyaal, pietlut, ongehoorzame lastpak, dader;

Het woord verlegt de aandacht naar de persoon van de melder:

- Je kunt er niet neutraal tegenover staan;
- Het loopt (altijd) slecht met de melder af;

Terwijl het onderwerp vraagt om zakelijke, nuchtere, objectieve aanpak;

- **Melder als informant, 'beklaagde' ook goed beschermd.**

Wet Huis voor klokkenluiders

- Doel ambigu:
 - Nieuwe onderzoeksorganisatie;
 - In een huis met advies- en verwijspunt;
 - Met daartussen *chinese wall*;
 - Beter benadelingsverbod in Ambtenarenwet;
 - Nieuw benadelingsverbod in BW;
 - Geen omgekeerde bewijslast conform Resolutie 1729 (Raad van Europa, parl. Assemblée)
 - Niet voor zzp'ers, vrijwilligers, bestuurders, etc.
- Huis beschermt geen melders!
(daarvoor naar de rechter).
- Grote vraag: wat doet Huis wel en wat niet aan onderzoek volgens de wet?

Positie meldende ambtenaar

Scenario 'lastige-mensen-aanpak':

- Als de melder zich niet laat tegenhouden door preken/dreigementen:
- Onschadelijk maken door:
 - **Framing**: negatieve, op de man gerichte kwalificaties in bijv. beoordelingen, pleitnota's, etc.
 - **Storytelling**: op basis van het frame een eenvoudig hapklaar verhaal voorhouden.

Een greep uit eigen en andere dossiers:

- X is niet flexibel en heeft geen gevoel voor bestuurlijke verhoudingen (ideaal voor slechte beoordelingen);
- X is oncollegiaal / niet loyaal / ongehoorzaam;
- X is ziek in zijn hoofd (vb Fred Spijker);
- X functioneert niet goed (snapt 'ineens' zijn eigen werk niet meer, (vb Gotlieb);
- X pleegt seksuele intimidatie (bleek mailwisseling met zijn eigen partner te zijn);
- X is rechtsmisbruiker (vooral als hij zaken dreigt te winnen of bewijs dreigt te vergaren);
- X is procesziek en weet van geen ophouden;

B&W van de gemeente Zevenaar framen slachtoffers van hun wegpestpraktijken als rechtsmisbruiker. Blaming the victim.

Kwalificaties organisatie (door melders)

NB: maak onderscheid tussen incident en structurele problemen;

- Er heerst een **angstcultuur**
(jaarverslag APK);
 - Rol HRM/P&O;
 - Intimidatie, bedreiging, pesten, zwartmakerij;
- Er is sprake van machtsmisbruik;
 - Fraude, zelfverrijking, vriendjespolitiek;
 - Taakverschuiving (dus verwaarlozing);
 - Wegwerken 'tegenstanders' door deze te beschuldigen van (verzonnen) niet integer handelen.

Kwalificaties organisatie

- Er is sprake van **permissiviteit**;
 - Maar ongelijk: de een mag alles, de ander niets;
 - ‘doorgeschoten gepolder’: we kijken weg en problemen lossen we informeel op door ‘ijskast’, ‘reframen’, vergoelijken ‘ontkennen’.
- Geen **checks and balances / kwaliteitszorg**;
 - Mensen kunnen ongecontroleerd hun gang gaan;
 - Deskundigen (juristen) worden pas ingeschakeld als er procedures zijn;
 - Het recht is een middel om elk wenselijk doel te bereiken, geen waarde op zichzelf: “Mijn juristen zijn Tom Poezen, zij verzinnen een list!”

Nu gaat het dus om de melder...

“Scenario”:

- Melder (dan nog naïef) doet melding, vaak na pogingen om informeel op te lossen;
- Melding wordt niet of ‘merkwaardig’ onderzocht:
 - ‘het is geen misstand volgens onze definitie’;
 - Melder is ongeloofwaardig / rancuneus;
 - Intern (of soms zelfs extern onderzoek door of onder regie van betrokkene(n));
 - Conclusie verstopt in dikke beleidsstukken;
- Geheimhoudingsbesluit en -oplegging;
- Melder ‘ziet de bui al hangen’...

Melder wordt *kaltgesteld*:

- Op zijn afdeling wordt karaktermoord gepleegd: 'zwart schaap';
 - 'Pesten door de witte schapen', die daarvoor soms worden 'beloond': "garantie op promotie";
 - Informeel buitengesloten:
 - uit de mailgroep,
 - niet meer samen lunchen, etc;
 - 'grappen' en 'plagen';
 - Werkplek verplaatst (zelfs in kelder);
 - 'Spioneren en verslagleggen';
 - Werkzaamheden afgenomen / of juist te veel werk / vervelend werk beneden eigen niveau;
- Melder gaat disfunctioneren / wordt ziek;
 - Protest tegen gang van zaken wordt gekwalificeerd als: 'zie je wel, je bent lastig en niet flexibel!'

"Dossieropbouw":

- Nare functioneringsgesprekken (rol P&O):
 - 'Als je doorgaat met die melding, heeft dat gevolgen voor je beoordeling';
 - Gevolgd door verplichte tweewekelijkse voortgangsgesprekken;
 - Verplichting om alles voor akkoord te tekenen, 'anders'...;
- Slechte beoordeling;
 - Verplichte *assessments* en trainingen;
- Geen bonus / promotie;
- Reeks van tijdelijke tewerkstellingen elders in de organisatie;
- **Strafontslag of ontslag wegens 'impasse'**.

- Rechtsmiddelen worden 'niet op prijs gesteld':
 - 'Zie je wel, hij legt zich nergens bij neer.'
 - 'Nu komt-ie zomaar met een advocaat!'
 - Werkgever schakelt zelf ook al vroegtijdig advocaat in ('machtsvertoon');
- Rechtsmiddelen standaard 'afgewezen';
 - Gesprek is niet mogelijk;
- Mediation 'gebruikt' als drukmiddel om akkoord te gaan met nadelige/onwettige regeling en vooral: geheimhouding op onderwerp melding;
- Mediation laten mislukken omdat werkgever niet echt bereid is tot schikken.
- 'Aansturen op escalatie', schuld: melder;
- Melder gaat ook escaleren, raakt wanhopig; "Impasse!"

Procesgedrag werkgever

- **Zaak framen als 'gewoon arbeidsconflict':**
 - 'Uiteraard benadelen wij geen klokkenluider, dat blijkt uit onze motivering van het ontslag';
 - 'Deze medewerker levert gewoon slecht werk';
 - Hij ligt slecht op de afdeling, we hebben zelfs schriftelijke verklaringen van zijn collega's;
 - 'Hij wil Melder framen als 'lastig': niet in therapie';
 - 'Hij verzint dingen, hij beschuldigt ons van van alles, maar bewijst niets' (dat hoeft ook niet volgens de wet);
 - Overdrijven van aantallen procedures gevoerd door de melder;
 - 'Er valt niet mee te praten. wij hebben er alles aan gedaan om zijn gedrag te verbeteren, maar hij wil niet....'
- Werkgever kan volstaan met eenvoudig dossier;
 - Laat vaak 'lastige details' weg.

De bestuursrechter

- Ambtenarenrechter in eerste aanleg
- is 'gewone (roulerende) rechter', meestal
- geen specialist ambtenarenrecht,
- meestal enkelvoudige kamer;
- Kijkt alleen naar het voorliggende besluit;
 - Niet naar het achterliggende 'verhaal';
 - Past bewijsrecht niet altijd goed toe:
 - Werkgever moet bewijs aandragen voor het besluit, maar:
 - Melder moet volledig bewijs aanleveren voor (causaal) verband met melding;
 - Komt 'uit pure ellende' met dikke dossiers en veel details;
- Als werkgever 'domweg ontkent' dat zo'n verband er is, dan lukt het niet: 'gewoon arbeidsconflict'.
 - Rechter is ook een mens, en gevoelig voor *framing effect* en *cognitive bias*: het verhaal van de werkgever is al hapklaar opgediend.

Conclusie

Doe het niet,
en zeker niet alleen,
en pas als je een andere baan hebt.

Onderzoeker van mogelijke misstanden:

- Blijf autonoom;
- Laat je leiden / verrassen door de feiten;
- Eén incident maakt nog geen 'foute organisatie';
- Vertrouw (ook) op je intuïtie;
- Wees bij een mogelijk negatieve uitkomst alert op 'ondermijning'.